

Pozdní doba a tzv. nihilismus [ETF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Pozdní doba a tzv. nihilismus \[ETF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Pozdní doba a tzv. nihilismus \[ETF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 23. 5. 1997

◆ lecture, Czech, origin: 23. 5. 1997

Pozdní doba a tzv. nihilismus [ETF UK] [1997]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Takto s nihilismus 23. 5. 97.

Hejdánek: Tak já bych především chtěl upozornit, dneska to bude trošičku zmatené. Přesně řečeno ne tak zmatené, jako spíš to budou střípky. A ty střípky se pokusím vybrat z další Nietzscheovy knížky *Soumrak model*. Je to docela raný spisek a já bych na tom chtěl ukázat – samozřejmě k tomu nihilismu se dostaneme – ale chtěl bych ukázat také to, že tohoto filosofa musíme číst skutečně ve správné perspektivě, se správným rozhodnutím na naší straně, takříkajíc. Je velice důležité, jak se čte filosof, to je vždycky důležité, ale nejdůležitější je to právě u těch nefilosofů, u nichž najdeme skutečně takovou změť, takový chaos myšlenek, z nichž si nutně musíme vybírat. V podstatě v Nietzscheovi máme jakousi trešť celé dosavadní filosofie a v těch dějinách filosofie je také takový zmatek. Čili když si chcete udělat obraz o vývoji filosofie, tak musíte vybírat. Nemůžete tam nechat všechno. Z tohoto důvodu například já tam nenechávám Nietzscheho, nenechávám tam Kierkegaarda, ty vyřazuji, abych našel tu hlavní linii, abychom se nejdříve mohli správně orientovat, a potom je možno vykládat všechno ostatní.

To je úplně stejný princip jako při čtení Bible. V Bibli také nemůžete všechno brát na stejné rovině. Pokud ano, tak je to prostě diletantské. Tam musíte najít něco, za co se postavíte. To může být chyba, pak to můžete opravit, nic se neděje, ale musíte se za něco postavit. A pak z hlediska toho něčeho to ostatní chápat jako ohrožení, jako útok, eventuálně jako to, co má být odmítnuto. Je to prostě záznam duchovního zápasu. A tento duchovní zápas se tedy také v případě Nietzscheho děje uvnitř a my ho tam máme. Filosofem by se Nietzsche stal teprve, kdyby on sám si v tom udělal pořádek. Ale on to neudělal a on to nechtěl udělat. To není jenom proto, že by to neuměl. Kdyby to někdo neuměl, tak nás nezajímá.

Ale zajímavé na Nietzscheovi je, že to nechtěl.

Já bych teď vyšel od toho – ještě jednu věc připomenu – že Nietzsche chtěl zproblematizovat odkaz řecké filosofie. To je jeho úmysl. Ale on nebyl dostatečně, a musíme tomu rozumět, to skutečně tehdy nikdo nedělal, to, co máme my. My čteme Buberu, my čteme Rosenstocka-Huessa, čteme Rosenzweiga, dokonce se vracíme k chasidům a tak dále, protože to tady je. Najednou jsme znovu objevili židovskou tradici. Ale to nebyl ten případ v minulém století. K tomu došlo teprve koncem století a zejména na přelomu století a v našem století.

Takže Nietzsche, když se chce postavit proti tradici řecké filosofie, řeckého myšlení a také řeckého života, když chce postavit něco proti, tak on nesáhne k tomu, co nám se dnes zdá takřka přirozené, logické: totiž k té druhé tradici evropské. On místo toho si vymýšlí tradici *dionýsovskou*. Takže to nesmíme brát moc vážně. Tam, kde líčí blázniviny toho *dionýsovství*, tak on to dělá jenom proto, aby se mohl odrazit a aby z distance mohl ukazovat vady řeckého, obecně vzato řeckého způsobu myšlení. Poněvadž to *dionýsovství* je dosti neřecké. Jsou to jakési relikty bláznivých mýtů. Prostě to vlastně do toho řectví nepatřilo. A on se o to chce opřít. Čili co nám doporučuje jako to *dionýsovství*, nemusíme brát vážně. On si to vlastně všechno vymyslel jenom proto, aby měl distanci.

Takže my si tam klidně můžeme místo *dionýsovství* dát odkaz starozákonní, ten judaistický, židovský odkaz, izraelský odkaz. A pak když to takhle čteme, tak si vlastně uvědomíme, že on říká mnoho věcí vlastně z podobného základu nebo z podobných motivů, jako to dělá třeba Kierkegaard, a ten také neví o té alternativě židovství. Ten zůstává u Ježíše a ukazuje, že my nejsme vlastně křesťané, poněvadž jsme nevzali Ježíše dost vážně. Ale je to dost podobné.

Aby bylo jasno, že si tohle nevymýšlím, tak jenom odcituji jediný kousek věty: „Řecká filosofie jako *dekadence* řeckého pudu“. O pudu budeme za chvíli ještě mluvit, čili to zatím nechám stranou. „Řecká filosofie jako *dekadence*“. Kdo první o tomhle hovořil? Hovořil o tom Hegel. Hegel je první filosof, který napsal, že filosofie vzniká v době úpadku řeckého světa. On to vyjádřil tou známou formulí, že sova athénská vylétá za soumraku. Za soumraku to znamená, když den končí, rozumí se den řecký.

Tohleto převzal třeba Emanuel Rádl, a když se podíváte na jeho výklad, ten všeobecný výklad počátků

filosofie, tak Rádl skutečně v souhlase s Nietzsche odmítá řeckou filosofii a pro celou tradici evropskou v té tradici vidí rozvíjení základního filosofického omylu, který je na začátku Řecka. A Rádl nazývá tento omyl *intelektualismus*.

Tady vidíte, že je jistá nápodoba, co je proti *intelektualismu*. Něco živého. *Intelektualismus* je, když se pohybujeme v abstrakcích, je to jakási akademičnost, je to suchopár, to je *intelektualismus* tak běžně chápáný. Ještě u Rádla je to třeba chápat důkladněji, ale už tohle: proti *intelektualismu* je něco, co je pro život. Rádl říká i v *Útěse*, ale také v *Dějínách filosofie*, že to chtěl napsat tak, aby tomu rozuměl každý, aby tomu rozuměla i jeho maminka, říkal. Jenomže se ví, že se mu to nepodařilo. Ale chtěl by to tak napsat. A celá ta jeho koncepce dějin filosofie je vlastně velký protest proti řeckému *intelektualismu*. My bychom to mohli právem označit za protest proti předmětnému myšlení. Neboť *intelektualismus* řecký je spjat s pojmovostí a to určitým typem pojmovosti, která pracuje s těmi myšlenkovými modely, které se nehýbou, které jsou pouhým předmětem, že? A my můžeme tedy proti tomu postavit jakýsi požadavek, postulát, že filosofie si má vymyslet nový model. Model, který se hýbe, že? Model, který má důležitou časovou dimenzi. To trojúhelník nemá a nehybný hybatel taky ne, že?

Tedy, tady vidíme jakousi obdobu, že i v podobě Rádla vidíme vlastně něco, co tam je z toho Nietzscheho. Musíme být opatrní, nesmíme na každý citát hned hledat něco analogického a nenechat se vyprovokovat Nietzschem hned k nějakému odsouzení. My tam musíme něco hledat pozitivního, že? Nietzsche se vyjadřoval zvláštním způsobem a my také trochu musíme s takovou schopností vzhledu i analyzovat, psychoanalyzovat, *psychoanalyze*, to, co říká, a nebrat ho s poslední vážností, že? My musíme rozumět, že když se tváří, jak říká Rádl, že, on tam charakterizuje Nietzscheho v dějinách filosofie v těch nadpisech, které jsou nad stránkou vždycky, že? A ty se mění vždycky, o čem je stránka, tak tam je: Bojí se, a proto si píská.

To je přístup k Nietzschemu, že? On tělesem, v dešti, v temnu, neví, co na něj skočí, jo? A protože se bojí, tak řve, tak píská, že? Aby si dodal odvahy a zároveň aby nenaznačil, že každéj má raději utéct. To je hluboké porozumění tomu, jak je potřeba toho Nietzscheho číst. Ale zároveň to pískání musíme brát vážně. To pískání je něco důležitého. To není jakékoli pískání. To není jenom pískání ze strachu. To je přemáhání strachu. A my tomu musíme rozumět.

Tak, já bych... je to... jak říkám, no... jsou to střípky, že? Víte, že u Nietzscheho se většinou zdůrazňuje, že kašle na slabé a že takovým darwinským způsobem, který si osvojil, že prostě dává šanci těm silným. Jistě jste to slyšeli. To se najde všude. On má skutečně mnoho míst, kde takhle mluví. Ale to je právě ten způsob, že on přepískává něco, co v něm je – taková základní křesťanská myšlenka, Kristova, Ježíšova myšlenka je, že ti slabí mají perspektivu, že? A když se neuhledí Nietzsche, tak najednou tam tu myšlenku najdete.

Je to zase myšlenka, já nevím, jestli vám mám říkat stránky, je to v tom *Soumraku model*, navíc ne nejlépe přeloženém, ale já jsem nemyslel, že v této situaci má cenu tam upozorňovat na ty chyby. Tak je to na straně 114. To první, co jsem říkal, je... to je jenom kousek věty, je to na straně 177, to si tam můžete ověřit. A teď budu citovat ze strany 114. Tam má takovou myšlenku a on to láme, to si hned ukážeme: „Darwin zapomněl na ducha.“ A v závorce: „To je anglické!“ Vykřičník. Takové ty poznámky, to je prostě... v tom je mistr, nepřekonatelný mistr. Zapomenout na ducha, to je velmi anglické, že? A skutečně, to odpovídá celé té tradici empiristické, sensualistické a tak dál všechno, rozum se odvozuje ze smyslů. Zapomenout na ducha, velmi anglické. A přitom to řekne jenom tak jako na okraji, poněvadž jde o něco jiného.

„Darwin zapomněl na ducha (to je anglické). Slabí mají více ducha.“ Píše proloženě, zřejmě podtrhl nebo tady je to proloženě, bych se musel podívat, jak to je v originále. „Slabí mají více ducha.“ To je zase jakousi sekularizovanou nebo odnáboženštěnou formou zase řečeno to, co je v jeho myšlenkách od samého začátku, poněvadž vyrůstal v tom pastorském domě, že? „Slabí mají více ducha.“ To jest: „Království boží patří těm chudým“, eventuálně jak to církev ještě uhladila „chudým duchem“, aby neurazila bohaté, že? Chudým duchem, poněvadž bohatý se nikdy nepovažuje za chudého duchem, tak

nebude uražen. „Blahoslavení chudého ducha.“

A najednou tady vidíte: „Slabí mají více ducha.“ A je to postaveno proti Darwinovi. To musíme vzít vážně, tenhle detail musíme vzít vážně, že? On upozorňuje na to, že tradiční výklad, že ubozí mají být předmětem péče, objektem péče, že je falešný. Že mají být objektem péče, to je správné, mají být, ale mají být objektem péče v jisté perspektivě, totiž že oni jsou vlastně důležitější než ti silní, že? Což se ukázalo třeba, bylo demonstrováno na Golgotě. Slabost Ježíšova, bezbrannost Ježíšova, o které mluví Bonhoeffer nebo o které mluví náš Rádl, že, to, že nepovolal ta nebeská vojska a že se vydal všanc, to je cesta k vítězství.

Nesmíme to prostě zjednodušit tak, že každý ubožák, kterého vidíme, že je perspektivní. Ne, je to ten ubožák, o kterého zvláště musíme pečovat. Ten ubožák, ten chudý, ten nahý, hladový, žíznivý a tak dál, který má více ducha. A teď co to je ten duch, že? To se musí ještě zjistit. Teď, toto je pozice Nietzscheova, že? Ne chudý duchem, nýbrž bohatý duchem, ale chudý tady v této společnosti. Ti, co jsou na okraji, ti, co jsou bezprávní, ti jsou důležití, protože oni nejsou chudí všemi směry. Oni jsou bohatí duchem. Mají více ducha víte, toto dává smysl jenom, když tomu rozumíme na pozadí *evangelia*, na pozadí křesťanské tradice. To tam najdeme na každém kroku, to jsem už ukazoval několikrát. Že slabí mají víc ducha.

A teď, zatímco Kierkegaard začíná tou pozoruhodnou prací, mladistvou prací, *O Sokratově ironii*, tak svým způsobem dává do pohybu jakési porozumění tomu, že křesťanská perspektiva se bez ironie, bez humoru, bez radosti a smíchu – ale smíchu i ironického, ne jenom té radostnosti, jak se v malých církvích říká, radovat se na každý den a podobně –, tam patří tedy také se umět smát sobě i druhým. Že tohleto se stalo tématem pro Kierkegaarda.

Naproti tomu právě týž Sokrates je předmětem velkých útoků u Nietzscheho. A na první pohled to opravdu vypadá, jako kdyby to bylo v rozporu, strašném rozporu. A já teď chci ukázat, že on vlastně v tom Sokratovi vidí právě toho slabého – ještě neříká slabý, uvidíte, a zejména ošklivý, ohyzdný –, který má více ducha.

Tak si teď přečteme něco. A snad ještě než přímo k tomu Sokratovi přijdeme, tak si tam připomene, jak jsem sliboval před chvílí, připomene si to pojetí pudů u Nietzscheho. Víte, že on na mnoha místech o pudech mluví takovým jaksi empatickým způsobem. Myslí si, že právě ty pudy jsou to pravé. Jenomže musíme rozumět, co tím myslí. A to si teď ukážeme.

Tak tady jsou na různých stranách vlastně poznámky, které spojujím. Na straně 23, vlastně ještě 22, možná to přečtu víc, poněvadž v kontextu je tomu lépe rozumět. Tady má takové, opravdu, to je útok, jak málokdy. Mimochodem ten *Soumrak model* je celý koncipován jako břitký útok na všechno, co má dobré jméno v Evropě, ať už v minulosti, ať už v současnosti. Ale je to tak břitké, že se prostě neubráníte úsměvu, jak on tam vystihne kdekjakou nemožnost. A když tomu porozumíte, skutečně je to nemožnost. Je to zoufalé. My bychom toho Nietzscheho potřebovali dneska, aby ukazoval ty nemožnosti kolem nás a aby je břitce pojmenoval. To si přečtete, to nebudu tady teď citovat.

Teď zůstanu jen u toho Sokrata. Ten je také ukazován jako nemožnost nejprve. Tedy: Sokrates náležel svým původem k nejspodnější vrstvě lidu. Víte, to už tím, že začíná takhle – a zase to najdete podobně jinak v jiném kontextu, najdete u Erharda –, nejspodnější vrstva, to jsou ti chudí, ti slabí. Ale on to přežene jako vždycky. Sokrates byl chátrou. Patřil k chátře. Ví se, lze ještě zřítit, zřejmě narážka na ty busty, jak byl ohyzdný. Avšak ohyzdnost sama o sobě námitkou – to už nemusíme poslouchat, co říká, tak ohyzdný člověk nám přece nemůže nic pořádného říct –, sama o sobě ta ohyzdnost je už námitkou. Je u Řeků skoro vyvrácením. To není jenom námitka, to je vyvrácení. Takovejhle nechutnej ksicht, že by nám něco měl říct. A představte si, že by Sokrates žil mezi námi, a teď myslíte, že by ho dávali do televize? To by si to velmi rychle rozmysleli. Lidé nechtějí tak ohyzdný lidi. Televize jim dává, co chtějí.

Čili u Řeků to bylo skoro vyvrácení, že *kalokagathia*, ne jenom *agathos* – a to je ještě otázka, jestli Sokrates byl *agathos* –, ale *kalos*, no to rozhodně nebyl. Byl Sokrates vůbec Řekem? Na to navazovali nacisti a dokazovali, že Sokrates je nějaký kříženec. Nacistická ideologie prostě odbourala Sokrata. To byla jedna ze součástí. Potom ho odbourávali marxisti z jiných důvodů zase. Byl Sokrates vůbec Řekem?

Ohyzdnost bývá dosti zhusta výrazem rozvoje zkříženého, křížením zastaveného.

Mimochodem to není darwinovské, že? Také. I když tady Darwin spíš má pravdu, křížení není jenom směrem k něčemu horšímu, k zastavení. Naopak, křížení je způsob, jak se šlechtí. Vidíme, že tady v žádném případě Nietzscheho nemůžeme považovat za nějakého darwinistu, jak se to obvykle vykládá. Tady to máte hned dvakrát.

V jiném případě jeví se jako zanikající rozvoj. Antropologové mezi kriminalisty praví nám, že typický zločinec jest ohyzdný. *Monstrum in fronte, monstrum in animo*. Když je to monstrum v ksichtě, tak to je monstrum v duchu. Mimochodem není to pravda. Když někdo vypadá jako zločinec, tak ty zločiny nemůže dělat, poněvadž každé by o tom věděl. Právě naopak. Ta krása, džentlmenství navenek, dobrý oblek, to je nejlepší způsob, jak podvést někoho. Myslíte si, že někdo může tunelovat banku a nemít přitom frak? To nejde prostě. Vy musíte vypadat úplně jinak, než si lidé představují, že vypadá podvodník. Nejlepší podvodník je ten, který nevypadá jako podvodník. Naopak když někdo vypadá jako podvodník, tak to je špatnej podvodník, ten nemá naději na podvod.

Tak tady vidíte chyby. Ale tehdy to platilo. Já si ještě pamatuju, jak moji rodiče posuzovali velmi často, jak někdo vypadá, že to bude určitě buď hodný, nebo zlý člověk. A jistě máte sami zkušenosti, že se nesmí posuzovat podle prvního dojmu. První dojem většinou bývá klamný. A když vám někdo řekne, jak to od začátku věděl, tak kecá.

A teď je otázka: Byl Sokrates typickým zločincem? Víte, jak to ten Nietzsche úplně do nemožnosti přehání. On si připravuje půdu. To už nemůže myslet vážně. Se ptá čtenáře: Byl Sokrates typickým zločincem? Jaký idiot na to může skočit? Jenom nacista.

Alespoň neodporoval by tomu onen proslulý – a teď kvůli tomu to čtu – onen proslulý fyziognomický úsudek, který zněl tak urážlivě přátelům Sokratovým. A to je teda vlastně převyprávěná věc, kterou známe již od Řeků, od doby Řeků. Jistý cizozemec, který se vyznal v obličejích, ubíraje se Athénami, řekl Sokratovi do očí, že je *monstrum*, že skrývá v sobě všechny zlé neřesti a žádosti. A Sokrates pouze odvětil: „Znáte mne, pane.“

Tak tohle je skutečně historka, kterou lze citovat, i když převyprávěná Nietzschem. Představte si, tohle se neříká v dějinách filosofie. Ona ta historka kdovíjestli je pravdivá, tak se o tom mnohonásobně mluví, ale je to cosi ohromného. Přijde cizinec, potká Sokrata, asi už upozorněn předem, teď mu řekne, že je *monstrum*, že je *monstrum* plné neřestí. Sokrates – úplně to vidím – pokrčí hlavičkou, tou ošklivou, a řekne: „Znáte mne, pane.“

Teď přeskočím něco, co je mezi, kde se říká, že Sokratem zvrhá se řecký vkus ve prospěch dialektiky.

Najednou tam je dialektika, že to vynechám, to si přečtete potom sami. A teď na straně 27, 26 a 27: Jak Sokrates vlastně měl více ducha, jak jsme to četli před chvílíčkou. Sokrates uhodl ještě více, zřel za svoje vznešené Athénany. Vznešené – on, ohyzda. Pochopil, že jeho případ, jeho *idiosynkrasie* případu, nebyla již výjimečným případem. Táž degenerescence připravovala se všude potají, staré Athény dokonávaly.

A Sokrates chápal, že kdekdo ho potřeboval. Jeho prostředků, jeho léčení, jeho osobní obratnosti v sebeovládání. Najednou tam je slovo sebeovládání. Tenhle člověk plný neřestí, a teď najednou tam nenápadně vsune: „Kdekdo Sokrata potřeboval. Jeho prostředků, jeho léčení, jeho osobní obratnosti v sebeovládání.“ Všude byly pudy v anarchii, všude byly nedaleko excesu. Doufám, že cítíte něco, co souzní s naší situací. *Monstrum in animo* bylo všeobecným nebezpečím. Ne *monstrum in fronte, monstrum in animo*. Lidi vypadali pěkně, ale v duchu byli monstra. To je jako dnes.

Pudy si chtějí hrát na tyrana, je nutno objevit protityrana, který je silnější. Když onen fyziognomik odhalil Sokratovi, kým byl, peklem všech zlých žádostí... Rozumíte, už jenom takhle to vykládat, cítíte tam také ten puritanismus? Když ten fyziognomik odhalil Sokratovi, kým byl, peklem všech zlých žádostí. A co jsme my? Nejsme my také peklem zlých žádostí? My všichni, a zejména my křesťané.

Pronese velký ironik – tady máme tu ironii najednou, o které psal Kierkegaard – pronese velký ironik ještě slůvko, které je klíčem k němu: „Toť pravda,“ praví, „leč stal jsem se vládcem nade všemi.“ Říká: „Znáte mne, pane, jsem člověk plný neřestí, leč stal jsem se vládcem nad nimi,“ totiž nad těmi neřestmi, nad

všemi těmi neřestmi.

Víte, kvůli tomuhle to vypráví. Kvůli tomuhle tam nejdříve vylíčí toho Sokrata tak, že pak sugestivně klade otázku: „Není to vlastně typický zločinec?“ A pak tam řekne: „Velký ironik řekl ještě slůvko, které je klíčem k němu: Toť pravda, leč stal jsem se vládcem nade všemi.“ A teď si klade otázku Nietzsche: „Jak se stal Sokrates nad sebou – poněvadž on není nic než jen ta hrst neřestí – jak se stal Sokrates nad sebou vládcem?“

Jeho případ byl v základě jen extrémním případem, jen případem nejvíce do očí bijícím z toho, co tenkrát stávalo se všeobecnou bēdou. Všeobecnou bēdou se tenkrát stávalo. Zase budete doufám cítit, jak to je dnes. Stávalo se všeobecnou bēdou, že nikdo nebyl již vládcem sebe, že pudy se obracely proti sobě.

A najednou teď vidíte, když jinde mluví pozitivně o pudech, že vlastně on myslí na něco jiného. Ty pudy jsou něco, s čím je třeba pracovat, ale je třeba být jejich vládcem. Ale ten chaos té společnosti athénské i náš dnešní chaos spočívá v tom, že ty pudy jsou proti sobě, že my jsme vláčeni jednou tam, podruhé onam, a že my je neovládáme, nýbrž ony ovládají nás. A protože nejsou integrovány, tak nás ovládají tak, že se zdáme býti blázny. Jsme dekadenti. My už nemáme schopnost integrovat svůj život.

Můžeme tomu Nietzscheovi rozumět jinak než jako moralistovi? A to je muž, který stále mluví proti moralismu a proti morálce. Teď vidíme tu komplikovanost celé záležitosti. My mu nemůžeme každé slovo spolknout bez kousání, my to musíme dešifrovat. A najednou vidíte tady, jak z toho úplně jasně vyplývá, jak on není nihilista. On jenom s hrůzou ukazuje ten nihilismus a ukazuje, kdo jej zavinil. Zavinili jste jej vy, a kdo vy především? Vy křesťané. A to je člověk, který by to měl znát, protože vyrůstal na faře.

No, pak tam má několik vět, to je vlastně jednu větu, ale dlouhou z několika to souvětí, které to trochu zatemní, možná naschvál. Má tam, já teď nevím, jestli to hned najdu, tam na jednom místě říká, že mu kdosi položil otázku, proč píše německy, když mu Němci nerozumějí. A on na to říká, to nebudu hledat, on na to říká: „No a odkud víte, že já chci, aby mně rozuměli? Odkud víte, že já chci, aby mi dnes bylo rozuměno?“ Má tam slovo dnes.

Takže z toho zase vyplývá, že on nechce všechno říct tak, jak by mohl. On to také trochu zakamufluje. To se od něj naučil potom *Heidegger*, takže když neví, co říct, tak to zakamufluje. *Nietzsche* to kamufoval spíš... jemu... proč by to nevěděl, tomu napadaly myšlenky tak, že ani nestačil zachycovat. Takže tam nešlo o to, že mu nic nenapadlo, nýbrž že mu napadlo, že by někdo příliš dobře rozuměl a ve skutečnosti nerozuměl, tak to musí trochu zakamufovat všechno. To je jiná věc, to zas je také v takové té myslitelské *fyzionomii Nietzscheově*, to je dobře vědět.

Já to přečtu: „On fascinoval, *Sókratés*, on fascinoval jako tento extrémní případ. Jeho děsící ohyzdnost poznamenala ho pro každý zrak. Fascinoval, jak se samo sebou rozumí ještě více jako odpověď, jako rozhršení, jako zdánlivé léčení tohoto případu.“ Tady najednou vidíte, že nevíme, proč to všechno. Rozhodující slovo je zdánlivé. A to zas neplatí jenom na *Sókrata*, platí to na tu řeckou *filosofii* vůbec. Poněvadž bez *Sókrata* si nedovedeme představit *Platóna*, nedovedeme si představit *Aristotela*, nedovedeme si představit Evropu. Je to léčení, *Sókratés* znamená něco velkého, ale je to zdánlivé léčení. Přečteno biblicky, je to hojení té skutečné rány společnosti, která je v úpadku, hojení té rány povrchu. To slovo zdánlivé vám otevře pohled na to, proč to vlastně říká. *Sókratés* fascinuje ve společnosti, která je uprostřed chaosu, která je rozmetána těmi rozpory v každém člověku, protože každý člověk je zmítán různými pudy, které nehrají dohromady, které nikdo neintegruje, protože nikdo není schopen být pánem těch pudů. Ale je to zdánlivé léčení, co nabízí *Sókratés*.

No a proč je to zdánlivé léčení, to je v hned následující kapitole desáté, to je na straně 27. On to nevykládá, prostě vždycky skočí. Jak integruje *Sókratés* ty své neřesti? *Dialektikou*, jsme slyšeli. To jest rozumem. A tedy proto teď se hned mluví o rozumu. Má-li kdo zapotřebí, a tohle je velká myšlenka, kterou byste si měli zapamatovat: „Má-li kdo zapotřebí, aby učinil z rozumu tyрана (to je zas přehánění, to jest toho, kdo ovládá ty pudy), má-li kdo zapotřebí, aby učinil z rozumu tyрана, jako *Sókratés* učinil, pak je nebezpečí nemalé, že něco jiného bude tyranem.“

Tak tohle je vlastně výrok, který je možno interpretovat po mém soudu jenom jediným způsobem, i když není jasný na první pohled, totiž že spoléhání na rozum znamená otevřít dveře Belzebubovi. Spoléhání na rozum, který se stává tyranem, to jest na rozum, který je tou poslední instancí a tou velící instancí. To není proti rozumu. Rozum má své funkce. On to uznává u toho *Sókrata*. *Sókratés* je vyličen jako právě ten, kdo je pln neřestí, ale on se stane vládcem těch neřestí díky té *dialektice*, díky rozumu. A nejenom těch neřestí vnitřních, ale neřestí ve společnosti. *Sókratés* se zabývá vším možným, se zabývá věcmi veřejnými a na ulici. *Sókratés filosofuje* na ulici. To je to, co *Nietzsche* oceňuje, ten objev nového způsobu aktivity.

Jenže tady ukazuje, že ten rozum musí integrovat pudy. Musí pudy integrovat, oba důrazy tam musíme zachovat. Ten rozum musí integrovat. To nesmí být jenom rozum, ten musí fungovat. Ten musí vylučovat... jak můžete integrovat? Jenom tak, že vyloučíte to, co tam nepatří, a pak to musíte sevřít. Ale nejde jenom to sevřít, když sevřete něco, co k sobě nepatří, tak se vám to rozpadne. Takže ten rozum je do jisté míry závislý ještě na nějakých dalších nezbytnostech, principech. Ten rozum sám nestačí. To je smyslem toho řečeného. Když se stane tyranem rozum, tak je konec. A proč je konec? Ne že ten rozum vadí, nýbrž že ten rozum, který se stal tyranem, otevře dveře něčemu, co je nerozum. To je smysl tohoto místa. Nebezpečí nehrozí ze strany rozumu. Nebezpečí hrozí ze strany nás, že tomu rozumu dáme všechno k dispozici a tím otevřeme dveře nerozumu.

Rozumnost byla tenkrát, pokračuju dál, rozumnost byla tenkrát uhodnuta jako vysvoboditelka. To znamená, tady vlastně *Nietzsche* říká, že osvícenství, které mu šlo tak na nervy, vlastně má svůj původ už v starém Řecku. Rozum byl chápán jako vysvoboditel, rozumnost jako vysvoboditelka. To je chyba! A proto *Sókratés*, který ukazoval význam rozumu, je jenom zdánlivým vyřešením, zdánlivým osvobozením a to je také důvod pro *Nietzscheho*, proč zdůrazňuje stále ty pudy.

Rozum tady není proto, aby ty pudy likvidoval, aby je neutralizoval, nýbrž aby je ovládl.

Ani *Sókratés*, ani jeho nemocní – víme, na co to byla narážka, že? – neměli na vůli, aby byli rozumnými. Bylo to *dirigé*, byl to jejich poslední prostředek. Oni k tomu sáhli, protože už nic jiného nebylo. Proto ten *Sókratés*, ten ohyzdný *Sókratés*, byl viděn jako

--- (s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Svobodněji, dejme tomu. A to je přesně to, co říká Rádl. To je ten intelektualismus, který spoléhá na to, že se všechno vyřeší v diskusi, všechno se vyřeší rozumem. Že když vymyslíme správnou myšlenku, tak to je spása pro svět.

Ve skutečnosti to bylo tak, že ani *Sókratés*, ani ti jeho nemocní neměli na vůli, aby byli rozumnými. Neměli na vůli. Protože to byl jejich poslední prstíček, už neměli nic dalšího. A rozum sám nám nestačí, rozum nás nezachrání. Rozum je nezbytný, ale sám nás nezachrání.

Co jiného říká ten Rádl, když kritizuje ten intelektualismus. Tady najednou vidíte ty shody. Fanatismus, s jakým se vrhá veškeré řecké přemýšlení na rozumnost, prozrazuje nesnáz. Bylo nebezpečí, zbývala jediná volba: buď zahynout, nebo být absurdně rozumný.

Kde se to bere? Co to je být absurdně rozumný? To by vás hned mělo napadnout, to je *credo quia absurdum*, ne? To hned nám připomene *credo quia absurdum*. Bylo nebezpečí, zbývá jediná volba: buď zahynout, a nebo být absurdně rozumný. Tedy ne rozum sám. Rozum sám je vlastně absurdní. Ale být absurdně rozumným znamená nebýt jenom rozumný.

A tam vidíte ten fanatismus, fanatismus rozumu, chyba. Fanatismus rozumu je vždycky otevřením dveří fanatismu nerozumu. Moralismus řeckých filosofů. Tady najednou vidíte, kde je zdroj křesťanského moralismu. Moralismus řeckých filosofů. Najednou tady máme to, co jsme ukazovali, co je tak odporné, co je to prolhané v křesťanství, a proti čemu klade naopak tu pravdymilovnost, tu opravdovost, tu tendenci všechno zakládat na pravdě, která je v rozporu s tou prolhaností. Najednou tady máme moralismus řeckých filosofů.

Najednou se ukazuje, že ten moralismus není původně křesťanský. Ten je z té řecké strany. Moralismus řeckých filosofů počínaje Platónem je patologicky podmíněn, patologicky podmíněn. A hned najednou

skočí zase jako koza nebo jako kamzík rovněž k jejich cenění dialektiky. To, že si oceňují dialektiku, to je něco podobného, jako že oceňují ten moralismus. Je to patologicky podmíněno. Čím? No tím úpadkem té společnosti, je konec, s Řeckem je konec. A oni se chtějí zachraňovat rozumem a dialektikou a moralismem stoickým a jiným.

Tady teď přeskočím, to by nás zavádělo. A ten odstaveček končí: Je třeba býti chytrý, přesný, jasný, stůj co stůj. Každý ústupek pudům, podvědomému vede dolů. Takže z toho vyplývá, že proti pudům stojí ta jasnost, zřetelnost. Pud je třeba mít pod kontrolou, ne zlikvidovat. A neustupovat jim. Ten rozum tam musí být, ale ten rozum má funkci integrovat ty pudy a ne se tvářit, jako by jich nebylo, a vést diskuse na akademické rovině.

Je třeba být chytrý. To nám doporučuje evangelium. Buďte chytří jako hadi. Je třeba být chytrý. A chytrost bez rozumu není žádná chytrost. Je třeba mít rozum. Ale rozum nás sám nespasí, ta chytrost sama nás nespasí. Ale je třeba být chytrý. Buďte chytří jako rozum. I Ježíš říká, že tato chytrost nestačí. Buďte zároveň opatrní jako holubice.

Čili je třeba být chytrý, přesný, jasný. Do jisté míry je tady ta jasnost *claire et distincte*. Nietzsche neříká, že je třeba se topit v nějakých náladách nebo v nějakých nových mýtech a tak dále. Ne, je třeba být chytrý, přesný, jasný, stůj co stůj. A to proto, že každý ústupek pudům – pudy tady jsou a my s nimi musíme pracovat, musíme je integrovat – ale každý ústupek pudům, to jest podvědomému, ústupek podvědomí, to je vypovězení války psychoanalýze, doufám, že je vám jasno. Každý ústupek pudům, podvědomí vede dolů.

Já si myslím, že vlastně nemusíme dál nic z tohohle číst, kromě jediné věci, abychom se dostali zpátky k tomu nihilismu, a to je na straně patnáct. Začátek té knížečky *Soumrak model* je vlastně maličkým souborem aforismů. To je to, v čem je podobně jako Kierkegaard a snad ještě ve větší míře, v čem je Nietzsche mistr. On si toho sám také je vědom a tady kdesi říká, že je génus zkratky. Že nikdo tak dobře neumí krátce říct, že to, co jiní říkají knihou, on řekne jednou větou. Něco na tom je. V jeho větách jsou hloubky skoro jako v mýtu. A Nietzsche není mýtus. To, co říká Nietzsche, není mýtus, ale on to dovede tak zkratkovitou cestou si říct. Tak jednu takovou zkratku tady máme v třicátém čtvrtém aforismu. On ty aforismy nejmenuje aforismy, nýbrž má tam nadpis *Průpovědi a šípy*. A má tam tu třicátou čtvrtou průpověď, citát z Gustava Flauberta správně bych měl říkat *Gustava*, to bychom přehnali, tak Gustava Flauberta. *On ne peut penser et écrire qu'assis*. Česky, to tady není přeloženo z neznámých důvodů, nebo možná vzadu je, já nevím. Není. Ale já nevím, je tady někdo Francouz, u vás tedy francouzsky? Ne. *Penser*, myslet, *écrire*, psát. Myslet a psát nelze lež v sedě. No, to je citát z Flauberta.

A Nietzsche k tomu poznamenává: „Tím jsem tě chytil, nihilisto! Tím jsem tě chytil, nihilisto!“ Vidíte, on chytá nihilisty, to je důležité. Tím jsem tě chytil, nihilisto. Vytrvalost v sezení je právě hříchem proti Duchu svatému. To si zapamatujte, to je velká myšlenka. Vytrvalost v sezení je hříchem proti... Proč asi? Co myslíte? Proč? Myslíte, že to je nějaká zkušenost, nebo navazuje on na něco?

Představte si, že by Abram, ještě před přejmenováním, vytrvale seděl v domě, který byl jeho dům, v městě, které bylo jeho město, kde už byl dlouho, a v té zemi by zůstal a seděl a seděl a nehnul se. Myslíte, že by to bylo započítáno za spravedlnost? Ne, za spravedlnost bylo spočteno, že odešel z toho. Neseděl, vstal a vyšel, šel pryč, neznámo kam. Ale neznámo kam je lepší než zůstat sedět.

To je ta odpověď všem, kteří jsou nakloněni konzervativnímu způsobu života. Konzervatismus je blbost. Konzervovat čas od času je třeba, ale být konzervativním principiálně, to je hloupost. Jsou věci, které nejenom že nestojí za to, aby byly konzervovány, ale ty jsou právě k tomu, abychom je roztřískali. Jako hrnčič, když se mu nelíbí hrnec, tak ho roztříská, zase to vybuduje.

Vytrvalost v sezení je právě hříchem proti Duchu svatému, říká Nietzsche. Samozřejmě není to přímo z Bible, tohleto nemůžeme najít v Bibli, ale je to velmi biblické, velmi biblické. A pak je tam: Jen vychozené myšlenky mají cenu. Jen vychozené myšlenky mají cenu. Já si nejsem jist tady, zda tady je nějaká narážka na Aristotela proti Platónovi, ale je to možné, protože když se tam podíváte na jiná místa, tak tam najdete, já to možná ještě se k tomu vrátím, poněvadž máme chvíli čas, tam najdete místa, kde ukazuje,

že ta celá zkáza filosofická je z toho přeceňování toho, co se nehne, co se nemění.

Takže možná, že když tam říká „jen vychozené myšlenky mají cenu“, že to není okamžitý jenom nápad, protože to chození je v protikladu k sezení. Mimochodem, poněvadž kdo vychodil myšlenky? No, to byl Aristoteles a jeho žáci. Tam se říká škola *peripatetická*. Tam filosofovali v chůzi. Tak já nevím, jestli toto je to, co měl přesně na mysli Nietzsche, ale jsem přesvědčen, že ať už to věděl, nebo ne, že tam v kořenech je i jiné *peripatei*. *Peripatei dia pisteos*, což je z Nového zákona. „Chodit u víře“, říkají Kraličtí. Chodit u víře. A chodit u víře je přesně to nezůstat sedět, nezůstat přibit.

Jen vychozené myšlenky. A nejenom myšlenky, jen vychozené věci, jen vychozené ze zaslíbené země a pěkně vychozené, čtyřicet let vychozené zaslíbené země jsou skutečně zaslíbené země, skutečný nový domov. Tohle tam nepochybně bylo. Jestli tam byla myšlenka na *peripatetickou* školu, si nejsem jistý, i když se to samozřejmě... no, ta myšlenka „jen vychozené myšlenky mají cenu“, to je opravdu tedy, já nevím, to by byl zázrak, kdyby to toho génia Nietzscheho, kdyby ho to vůbec v tu chvíli nenapadlo. Možná, že ho právě ten Aristoteles napadl a spíš si neuvědomil, že vlastně mluví jako syn faráře. To možná si neuvědomil. Nicméně obojí souhlasí. Vytrvalost v sezení je hříchem proti Duchu svatému. Tady můžeme tedy si udělat ještě nepatrný exkurz, že tedy vytrvalost v sezení je také... když někdo vytrvale sedí, tak sedí na něčem a někde. A on to, na čem sedí a kde sedí vytrvale, má. Až kdyby to neměl, tak by občas to musel uvolnit, kdyby to bylo cizí. To je jeho. Čili vytrvale sedět může jenom ten, kdo něco má. Chudý člověk, který nic nemá, ten nemůže vytrvale sedět, ten se musí ohánět. Je tam i jedna taková vrstva, kterou si teď domýšlíme. Ale je to něco, co souvisí s tím, když Ježíš mluví o perspektivnosti právě u chudých, u těch, co nemají co na sebe vzít, co jsou hladoví a žízniví a eventuálně jak to církev potom spiritualizovala v jednom směru nesprávně, po mém soudu, když říká „chudí duchem“, a musí to pak těžce vykládat, že to jsou lidé pokorní. Poněvadž chudý duchem je přece jenom... to má jiný smysl. Perspektivní blahoslavení nejsou pitomí, to dost těžko můžeme takhle říci, čili musí se to nějak vykládat, ale jindy ta spiritualizace je neobyčejně správná, totiž kdo hladoví a žízni ne po chlebu a vodě, ale kdo hladoví a žízni po spravedlnosti. Tam ta spiritualizace je zcela na místě, dokonce i to znamená prohloubení té myšlenky.

No a teď bych, jestli to rychle najdu, já jsem myslel, že to bude delší, já jsem dneska nějaký nevykonnej, nějak mi to trvalo moc krátkou dobu, udělal jsem to, to je možná druhotná závislost na Nietzsche, kterej umí všechno říct jednou větou a já jsem to udělal za čtvrt hodiny kratší. No, vlastně já to nemusím najít ani, protože jo, to je ono. Dokonce to by bylo skoro na celou přednášku, já teď nevím, jestli to nenechám na příště. No jenom udělám z toho jenom kratší věc.

Tady jsou takové krásné věci, že se prostě takřka nemůžu vybrat, budu jako Buridanův osel, kterej chcípne mezi těma krásnejma otýpkama. Třeba, já to opravdu nechám na příště, promiňte, mně se to teď tak zalíbilo, že to je daleko lepší na příště a teď jenom nějaký rozinky.

Tady má vlastně, to je to kácení model, že. A jedna z těch model je *Schopenhauer*, to je skutečně jeho učitel, on se jím dosti inspiroval: *Schopenhauer, poslední německý muž s hrdým zřetelem, je pro psychologa případem prvního řádu. Totiž jako zlomyslně geniální pokus vésti do pole ve prospěch nihilistického celkového ohodnocení života právě protiinstanci, velká sebepotvrzení vůle k životu u exuberantní formy života. Interpretoval postupně umění, heroismu, génia, krásu, velkou utrpnost, poznání, vůli k pravdě, tragédii jako následky záporu nebo záporné potřeby vůle.*

A teď shrnutí: *Největší psychologické penězokazectví vyskytující se v dějinách, vyjma křesťanství.* Tady vidíte teda v něm zase promluvit ten farářský syn. No, je to krásný, jsou tam teda skvostnosti. O Renanovi třeba řekne: *Bohoslovenství čili zkáza rozumu dědičným hříchem křesťanství.* Na Renana udělá definici. Je to bohoslovenství, víte o Renanovi něco, že napsal o životě Ježíšově a skandální, teologové se bouřili, církev se bouřila a četlo se to, byl to *bestseller*. *Bohoslovenství čili zkáza rozumu dědičným hříchem (křesťanství).* Čili křesťanství je dědičný hřích rozumu, výstřelek bohoslovenství.

Tady vidíte tu napruženost. *Svědectví Renan, který jakmile se někdy odváží nějakého ano nebo ne všeobecnějšího rázu, s trapnou pravidelností sáhne mimo.* To je skvělé. A máte tady rovnici o žádné

neznámé.

A to, o čem budu mluvit příště, jenom přečtu: *Jak známo, že požadují na filosofovi, aby se stavěl mimo dobro a zlo.* Možná si to rozmyslím, že toho Nietzscheho už nebudu, to už vlastně bude naposled příště. Jsme ještě příště, jo? Třicátého ještě jsme, doufám.

Jiný hlas: Ano.

Hejdánek: Prosím?

Jiný hlas: Ještě v červnu, jo.

Hejdánek: Výborně. Tak to vím. *Je známo, že požadují na filosofovi, aby se stavěl mimo dobro a zlo.*

Dokonce napsal o tom knížku. *Aby měl iluzi morálního soudu ne nad sebou, ale pod sebou. Aby měl iluzi morálního soudu pod sebou. Tento požadavek vyplývá z názoru, jenž byl mnou poprvé formulován, že vůbec není morálních pravd.*

My jsme už slyšeli, co jsou to ty morální pravdy. To je to, co je odvozeno z Řecka. To je potřeba držet stále v paměti, morální pravdy. To nejsou morální pravdy obecně, jak my to chceme chápat, ten *moralismus*, to je v tom Řecku a proti němu on protestuje. A to je to, co v křesťanství je z toho řeckého pramene, aby bylo jasno.

Tento požadavek vyplývá z názoru, jenž byl mnou poprvé formulován, že vůbec není morálních pravd.

Morální soud má společné se soudem náboženským... Tady zase vidíte, to co je z těch Řeků, ten *moralismus*, to je blízké náboženství. To je zase ve shodě s tím, že to, co je ze strany té druhé – on neví, že židovské, on chce, aby to bylo *dionýsovství* – a u toho *dionýsovství* je důležitější než náboženská to třetění. To tam staví proti. Morálka a náboženství, to znamená to pokřivení křesťanství morálkou původu řeckého je zároveň pokřivení náboženstvím. Zase tady máte koncept, kterému je třeba rozumět.

Morální soud má společné se soudem náboženským to, že věří ve skutečnosti, jichž není. Tady máte teda ten *nihilismus*, který spočívá v tom, že se rozpozná, že to není. A čím se to rozpozná? Tou jednou půlkou křesťanství, tou opravdovostí, tou pravdymilovností. Kdežto ta druhá prolhaná mu furt napovídá, že to je. Že Bůh je *jsoucno*, že nejvyšší pravdy jsou. To mu napovídá ta prolhaná část křesťanství, kdežto ta opravdová část křesťanství přispěla k tomu, že vidíte, že nejsou, že to žádná *jsoucna* nejsou, a tedy výsledek je *nihilismus*. *Nihil* ve smyslu v tom, že i nejvyšší hodnoty jsou odhodnoceny.

Věřící ve skutečnosti, on neví, co je víra. Tam kde řekne Nietzsche víra, tak je to přesně totéž, co říká třeba Jaspers a co říkají jiní, prostě ta věřivost, věřit v něco, na něco a tak dále. To s tou vírou, tou opravdovou vírou, která vlastně s pravdou je nerozlučně spjata, nemá co dělat. *Věřit ve skutečnosti, které nejsou, spoléhat na něco, co není spolehlivé.*

Morálka je pouze výkladem jistých jevů, přesně řečeno nesprávným výkladem. Víte, tady je úplně jasné: výklad. To je výklad. Něco podobného jako u Marxe, že filosofové svět jen vykládají. Morálka je výklad světa. To není způsob, jak se chováme, to je až druhotně. Původně je to výklad světa, to stojí a padá s tou řeckou intelektualistickou formou myšlení. Je to výklad a samozřejmě nesprávný výklad. Já to nebudu dál číst, jenom jsem chtěl upozornit na to věřit ve skutečnosti, které nejsou. A tedy, jestliže *nihilismus* spočívá v tom, že rozpoznáme – díky pravdivosti, jejíž zdroj je v křesťanství – rozpoznáme, že modla nic není. A modly to jsou přece ty nejvyšší hodnoty. To je dobře křesťanské, dobře izraelské, že modla nic není. Maso obětované nic není.

Jestliže tohleto rozpoznáme, tak to je ten *nihilismus*. *Nihilismus* je vlastně cosi pozitivního, to není negativní. To je cosi pozitivního. Konečně jsme se zbavili té lži, konečně ta lež je prohlédnuta. A to je právě konec křesťanství podle něj, jak jsme si ukazovali minule nebo předminule. To je konec křesťanství. Křesťanství musí jako dům rozdělený padnout, protože tam k sobě jsou u sebe dvě věci, které k sobě nepatří: opravdovost, *Wahrhaftigkeit*, a ta prolhanost té morálky, která je výkladem světa, nesprávným výkladem světa.

Nevím, čím bych lépe zakončil, než tím, že vám doporučím, abyste si ten *Soumrak model* přečetli taky zas, když to máme teď. Není to nejlepší překlad, ale můžete si to pak zkontrolovat někdy s tou němčinou, německého Nietzscheho tady všude máme, dokonce se to objevuje i v antikvariátech a tak dále. To je

jedno. Ale přečíst si to a pokusit se tomu rozumět tímto způsobem. Vybrat si z něho tohle a nedat na ty nietzscheology, kteří to říkají jinak. Zkuste to takhle a pak to zkuste podle někoho jiného, uvidíte, co vám vychází. Je to velikánský rozdíl.

Nietzsche je nefilosof, nebo přesně řečeno, je vnitřně rozporný myslitel, v němž je mnoho možných filosofií. Na něm je možno postavit mnoho filosofií. Zkuste jít touhle cestou a vidět v něm takového nezvedeného farářského synka, který bouří, který vyhazuje kopyty. Ale dříve nebo později je vždy znovu lapán do toho pouta, je opásán a musí dělat to, co nechce. Tak o pět minut dříve dneska končím, poněvadž už nevím, co bych víc řekl.